

Durmuş Hocaoğlu

“Aydın” Üzerine Bir Potpuri

Yeniçağ, “Analiz”, 28 Aralık 2008, Pazar., s.08
“Analiz” Sıra No: 727; 2008-118; Aralık-10

YENİÇAĞ

“Aydın” kavramı asıl olarak Aydınlanma’nın îcâdı; tâbir “aydınlanmış” (*éclairée, enlightened*), aynı zamanda “fikir işçisi” anlamında “entelektüel”; Türkçe’deki terim, “enlightened” karşılığı “münevver”, sonra “aydın”, Âzerî Türkçesinde “ziyâli”. “Aydın” kavramı çok aşırı iddialı, hattâ ukalâca da denebilir; çünkü nûrunu başkasından almıyor, bu itibarla, “aydınlanmış, nurlanmış”tan ziyâde, kendisi nûrun kaynağı veya bizzat nur. Klasik dönemde Batı’daki muâdili “filozof”, bizde – çoğul olmasına karşılık tekil de kullanılan – “ulemâ”, ayrıca, “hakîm” ve “feylesûf”. Bütün bunların anlatmak istediği, sıra-üstü kimse; bir bakıma Gasset’in “*özel vasıflardan mahrum, avelâde insan*” olarak vasıflandırdığı – ve prototipi de ilim adamları olan - “kitle-adam”ın[1] tam zıddı. “*Tek işi temelde maddi çıkar arayışı olan ve giderek sistematik bir şekilde tamamen gerçekçi hale gelerek aslında kendilerinden beklenenden başka bir şey yapmayan insan grubu*”, yâni, “kitleler”, diğer bir nitelendirme ile “eğitimsiz insanlar”dan farklı olarak, “*faaliyetleri temelde pratik amaçların yerine getirilmesine dayanmayan, sanat, bilim veya metafizik düşünceden zevk alan, kısacası maddi-olmayan avantajlar sağlama peşinde olan ve dolayısıyla belli bir anlamda “Benim yurdum bu dünya değildir!” diyen Julien Benda, “okumuş, eğitilmiş kimseler”i “aydın” (clerc) olarak tanımlarken,[2] Raymond Aron, “aydın”ı “zekâ meslekleri” olarak tavsif ettiği zümrenin en tepesine yerleştirir, ama tam bir tanım veremez.[3] Ülgener, aydınların mühim, ama pek de güvenilir olmadığını üzerinde durur.[4] Muhtelif aydın tariflerini sıralayan Cemil Meriç, nihâyet, “*Sağ entelektüel, çoban köpeğidir. Esasen entelektüelin sağ olamaz.*” hükmüne vardığı entellektüeller için şunları söyler:[5]*

Bu tarifler geçit resminin ispat ettiği hakikat şu: Her ülkenin, her çağın, her sınıfın, her ideolojinin entelektüel anlayışı başka. Dünyaca kabul edilmiş bir entelektüel kıstası yok dense yanlış olmaz.

Sağın temsilcileri için entelektüel, ya karışıklık çıkarmaktan hoşlanan, huysuz, hırçın, ukalâ bir “deklase”; vekâletnamesi olmayan bir avukat. Şarkı söyleyeceğine bildiriler imzalayan bir ağustos böceği; yahut da heyecansız, suya sabuna dokunmayan bir bilgi uzmanıdır. Sol, aydına bazan dost, bazan düşman. Daha doğrusu entelektüel, kendilerinden olmak şartıyla alkışlanmağa lâyıktır. Sağ entelektüel, çoban köpeğidir. Esasen entelektüelin sağ olamaz. Entelektüel, yükselen bir sınıfın şuurudur, yani bir devrimcidir. Ayırıcı vasfı: Tenkid. Şöyle bir taslak çizmek kabil:

1) Entelektüel, zamanının irfanına sahip olacaktır. Ülkesinin dilini, edebiyatını, tarihini bilecek, dünyadaki bellibaşlı düşünce akımlarına yabancı olmayacaktır.

2) Peşin hükümlere iltifat etmeyecek, olayları kendi kafasıyla inceleyip değerlendirecektir.

Başlıca vasıfları dürüst, uyanık ve cesur olmaktır. Yani bir bilgi hamalı değildir entelektüel. Hakikat uğrunda her savaşı göze alan bağımsız bir mücahittir.

Biz de Schumpeter gibi düşünüyoruz. Entellektüel, tariflere hapsedilemez./Mefhumu dalgalanışları içinde kavramak, tarihe başvurmakla kabil.

Karl Marx, aydınlara tarihin ilerlemesinde motor ve öncü görevi verir, ama aynı zamanda onları aşağılar da; zîra aslî fonksiyonları “tek devrimci sınıf” olan Proleterya’nın[6] iktidarını sağlamaktır; yâni yaptıkları “sağdıç emeği”dir netîceten.

Aydınlardan bir “sınıf” mı? Hayır! Ancak, olsa-olsa “zümre”. Ve en heterojen zümre; kolay-kolay birlik olamazlar – hele şahsî menfaat birliği, asla! - olmaları da şart değil zâten.

Başka? Başkası şu: Aydınlar, ilim adamlarından daha mühimdir, ama onlardan daha az şâyânî îtimaddır aynı zamanda ve çok kolaylıkla yakalanabildikleri iki de hastalıkları vardır: “İhânet” ve “yabancılaşma”.

- [1] Ortega y. Gasset., *Küttelelerin İsyanı (La Rebelion De Las Masas)*., Çeviren: Nejat Muallimoğlu., Bedir Yayınevi., İstanbul, 1992.,
- [2] Julien Benda., *Aydınlardan İhaneti (La Trahison des Clérces)*., Çeviren: Cem Soydemir., Doğu Batı Yayınları, Haziran 2006, s.37-38
- [3] Raymond Aron., *Aydınlardan Afyonu.*, Çeviren: İzzet Tanju., Tur Yayınları., İstanbul, 1979., s.257 v.dv.
- [4] Sabri Faik Ülgener., *Zihniyet, Aydınlar ve İzm’ler; Denemeler ve Araştırmalar.*, Mayaş Matbaacılık ve Yayın Tic. A. Ş., Ocak 1983., s.63 v.dv.
- [5] Cemil Meriç., *Mağaradakiler.*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1978., s.390-391
- [6] V. İ. Lenin., *Burjuva Demokrasisi ve Proleterya Diktatörlüğü.*, Çeviren: Muzaffer Ardos., Sol Yayınları, Ankara, Haziran 1977., s.303

